

П. Бойл, голова організації ScienceEurope, виконавчий директор Ради з питань досліджень у галузі економіки і соціуму Великобританії (UK Economic and Social Research Council, ESRC):

«Створення Європейського дослідницького простору (European Research Area, ERA) стало першочерговим завданням М. Гегін-Квін (M. Geoghegan-Quinn) відтоді, як її призначили Комісаром з питань досліджень, інновацій і науки Євросоюзу у 2009 р. Її мандат передбачає, що ERA «дозволить вільно обмінюватися знаннями, ідеями, дослідженнями та технологіями» по всій території Євросоюзу (див. go.nature.com/qdlyri) – це мав бути науковий еквівалент Єдиного ринку товарів і послуг. У березні 2012 р. Європейська рада заявила, що його створення завершиться до 2014 р. (див. go.nature.com/meukwn). Одним із пріоритетних напрямів, що має особливе значення для національних фінансових установ, стало збільшення співпраці дослідників і їх мобільності у межах Європи.

Як голова організації ScienceEurope (де представлено 53 установи фінансування та проведення досліджень із 27 країн) і виконавчий директор Ради з питань досліджень у галузі економіки та соціуму Великобританії (UK Economic and Social Research Council, ESRC), я вважаю, що запропонований графік роботи по впровадженню ERA тривожно малий, особливо якщо необхідно вносити зміни у фінансові установи та інші практики. Крім того, я стурбований тим, що ці зміни можуть дати деякі небажані та неочікувані наслідки.

Для того, щоб дійти згоди по оптимальній співпраці, нам потрібно знати, як дослідники співпрацюють і пересуваються у межах Європи. На своє прохання ScienceEurope отримала подібний аналіз, виконаний командою SciValAnalyticsTeam наукового видавництва Elsevier, який буде опубліковано найближчим часом ¹. Ми побачили, що рівень співробітництва між дослідниками Європи майже відповідає рівню їх американських колег, проте зв'язки з країнами за межами Європи потребують посилення. Мобільність дослідників між установами у різних країнах Європи також відносно низька у порівнянні з рухом між штатами США. Для сприяння розвитку ERA нам потрібно впроваджувати найкращі практики для транскордонного фінансування та мінімізувати нерівність заробітної плати, пенсій та інших переваг.

¹ Elsevier SciVal Analytics Team. Comparative Benchmarking of European and US Research Collaboration and Researcher Mobility (Elsevier, 2013); available at <http://go.nature.com/glhsse>

У Європі більшість наукових досліджень фінансується за рахунок державних установ, значно менше проводяться у рамках європейських або міжнародних програм. Різні установи мають різні підходи до співпраці. Деякі розподіляють ресурси по країнах: наприклад, ESRC дозволяє до 30 % будь-якого гранту витратити на міжнародну співпрацю. Натомість, багато агентств обмежують використання гранту лише своєю країною, а до 2014 р. прийняти закони, що відміняли б цю вимогу неможливо, хай би як цього хотілося.

Деякі організації платять дослідникам своєї країни у транснаціональних проектах пропорційно. В одному з варіантів співробітники подають пропозиції у єдине «головне агентство», яке їх розглядає і приймає рішення щодо фінансування. Агентства з інших країн визнають це рішення і оплачують свою частку. Хоча це доволі ефективно, бо відкидає необхідність експертної оцінки у різних країнах, все одно можуть виникнути певні проблеми. Коли країна приймає зобов'язання щодо високої частки бюджету агентства на основі рішення, прийнятого іншою країною, місцеві фондові організації можуть відчутти себе позбавленими влади. Угоди за принципом головного агентства найкраще працюють тоді, коли залучені сторони мають схожі стандарти експертної оцінки, рівні досягнень і погляди на пріоритети дослідження. Скласти такі угоди між нерівними партнерами – неможливо.

Становище у країні.

Часто проводять паралелі з високим рівнем партнерства між штатами США (див. go.nature.com/w87clf). Але, на відміну від Європи, штати США є частиною федеральної системи, у них спільна мова, схожі умови на ринку праці і єдина державна система фінансування.

Для того, щоб трохи орієнтуватися, ScienceEurope попросила Elsevier описати рівень мобільності та співпраці між науковцями у Європі і США, спираючись на дані публікацій з бібліографічної бази даних Scopus...

...Аналіз виявив, що у 2011 р. 13 % статей мали першим автором європейця та співавторами науковців із більш як однієї європейської країни; для порівняння у США статей із першим автором з одного штату і співавторами з інших сягало 16 % (див. *Affiliation trends*²). Це невелика різниця. Проте саме міжконтинентальні зв'язки, у яких задіяні автори за межами відповідно Європи чи США, тяжіють до створення статей із найбільшим рейтингом цитування. Тут у європейських учених менше подібних випадків партнерства (23 % спільних статей) у порівнянні з їх американськими колегами (30 %).

²http://www.nature.com/polopoly_fs/7.12287.13787298601/image/EUcollaborationjpg_gen/derivatives/landscape_630/EU_collaboration.jpg

Схоже, що відносно мало вчених в Європі змінюють країну. Дослідження показало, що у період між 1996 і 2011 р. лише у 7 % випадків приналежність ученого мінялася з однієї країни Європи на іншу, судячи з їх адреси. У США 22 % дослідників публікували свої роботи із установ більш як одного штату за той же період часу. Перепоною на шляху до вільного пересування Європою може бути мова, система винагород чи культурні відмінності.

Хоча багато фінансових установ не можуть легально направляти свої ресурси до інших країн, деякі погодилися на політику «гроші йдуть за дослідником», що дає можливість дослідникам брати із собою гранти, якщо вони змінюють своє місце роботи у межах Європи. Проте навіть у такій простій схемі є певні труднощі.

Кому належить інтелектуальний продукт, створений від фінансованої грантом роботи, якщо дослідник змінює місце роботи? З якої причини вчений може переїхати до країни з нижчими зарплатами або пенсіями? Як довго державна установа буде підтримувати подібну політику, якщо емігруватиме багато вчених і їх грантів, а іммігруватиме мало? І чи не будуть найсильніші дослідники концентруватися у найкращих для цього країнах та установах, що може покращити загальний рівень Європи, але стане карою для країн, які ще не створили власні наукові портфоліо?

Досі потрібні покращення з різних сторін ³. По-перше, необхідно регулярно слідкувати за співпрацею і пересуванням дослідників у Європі. Фінансові установи, університети і ЄС повинні працювати разом, щоб зібрати окремі частини даної інформації.

По-друге, найкращі практики, описані у багатьох схемах, треба прийняти по всій Європі. Вони мають бути адміністративно простими та по можливості уникати подвійного рецензування. Термінологія повинна бути прозорою – навіть такі слова, як «грант» або «оцінювання» можуть у різних установах означати різні речі і те, як ці фінансові механізми реалізуються і доводяться до відома дослідників. Робоча група ScienceEurope з питань транскордонної співпраці наразі готує керівництво для подібних випадків.

По-третє, нам потрібен форум, що збере разом установи, які фінансують і проводять дослідження, Європейську комісію і представників міністерств із країн-членів. Science Europe взяла на себе зобов'язання щорічно проводити подібні конференції високого рівня для ERA.

По-четверте, фондові агенції Європи не повинні надавати надмірного

³ EUROHORCS and ESF Vision on a Globally Competitive ERA and their Road Map for Actions (EUROHORCS, ESF; 2009).

значення Європейській співпраці та вартості глобального партнерства. Партнерські угоди між найкращими потрібно підтримувати, де б вони не виникли.

По-п'яте, установи, які фінансують та виконують дослідження через ScienceEurope і університети повинні працювати із Європейською Радою для визначення і подолання перешкод на шляху мобільності на ринку праці, соціального забезпечення та адміністративної системи. Сюди входять мобільність пенсії, координація систем соціального забезпечення і прозоре визнання освітньої кваліфікації.

ERA має стати гнучким і креативним простором, що не стоїть на місці у своєму розвитку, де дослідники, ідеї та знання зможуть вільно рухатися у відповідь на соціальні завдання. У центрі його знаходитиметься істина. Створення Science Europe вже свідчить про те, що дослідницькі установи Європи готові до змін на користь кращого дослідницького простору».

Джерело: Nature (11.09.2013) <http://www.nature.com/news/policy-a-single-market-for-european-research-1.13698> *(Бойл П. Єдиний ринок європейських досліджень // Український науковий клуб (http://nauka.in.ua/news/opinion/article_detail/9031). – 2013. – 17.09).*